

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

УДК 008:316.3

І. Зязюн, м. Київ

ІНТЕГРАЦІЙНА ФУНКЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ

Сучасний етап розвитку гуманітарного знання характеризується оновленням наукової мови описування і пояснення реальності, посилення міждисциплінарних зв'язків, виявлення нових тенденцій і процесів. Стрімкий темп зрушень створює відчуття нестабільності й нестійкості світу, викликає прагнення віднайти орієнтири в універсальних цінностях культури. Проте численні традиції, стереотипи свідомості і поведінки змінюються під натиском відчутних змін.

Саме тому значного поширення набуло поняття «зміна парадигми». У філософії термін «парадигма» використовувався ще в античні чаби. Він бзначав комплекс ідей, моделей, принципів теоретичного пояснення сутності різноманітних процесів. Це був деякий «зразок» вирішення реальних проблем, що сприймався за еталон вченим співтовариством.

Варто зауважити, що наукова теорія лише стає панівною, проникає в глибину пояснення світу, захоплює науковий простір, розповсюджує свою термінологію, виключає чи відсторонює інші ідеї і концепції. Конкурентна боротьба у світі науки не менш гостра і напружена, ніж в економіці чи політиці. Панівні ідеї набувають пріоритетності, автори одержують доступ до публікацій чи інших форм розповсюдження своїх поглядів. Однорідність пояснення реальності закріплюється в категоріях і термінах, навиках мислення, способах аргументації наукової позиції. Ці форми визнаються самоочевидними, істинними і виявляються в менталітеті, безкінечно повторюються в свідомості, передаються новим поколінням вчених.

У межах певної парадигми як комплексу ідей і теорій здійснюється процес освіти. Ці концепції існують і в буденній свідомості достатньо довго, сприймаються більшістю з належною повагою, що не допускає іншого пояснення реальності. У цьому виявляється «інтелектуальний деспотизм» чи авторитаризм науки. Теоретична парадигма відповідає певною мірою типу цивілізації і культури і використовує всі можливості для самоствердження. Проте в історії науки і суспільства так відбувається лише «до пори, до часу».

Екстенсивний розвиток теоретичної парадигми має свої межі, за якими вона перестає бути плідотною й ефективною. Розвиток реальності випереджає теоретичні конструкції, нові явища і тенденції не вкладаються в пропонувані схеми чи навіть заперечують встановлені моделі і способи

розуміння. Виникають кризові ситуації, які, як правило, визначають прикрими виключеннями, непорозуміннями чи «проявами» ворожих сил у політиці. Попередні теорії виявляють безпомічність і нездатність пояснити процеси, що відбуваються. Пропоновані принципи стають пустопорожніми, позбавленими практичного значення. Саме в цей момент настає «зміна парадигм». Вона відображає соціальну потребу в розробці нової теорії, системи понять, ідейних принципів, ціннісних установок, необхідних для вирішення проблемних ситуацій і прогнозування тенденцій розвитку.

У філософії науки поняття «парадигма» введено позитивістом Г. Бергманом, але тоді термін залишився непоміченим. До надзвичайності значного поширення він набув у працях американського історика науки і соціолога Томаса Куна (1922-1966). Книга «Структура наукових революцій», опублікована в США в 60-х роках ХХ ст., набула великої популярності серед вчених.

Зміна парадигми - дещо більше, ніж поява нової теорії. Це явище характеризується змінами статусу науки в суспільстві, появою нових напрямів і міждисциплінарних зв'язків, впливом на освітні системи і способи прийняття політичних рішень. Іншими словами, зміна парадигми означає фундаментальні зміни у світі. Т. Кун назвав цей час періодом наукових революцій, зламу усталених теорій, краху авторитетів, цінностей і образів світу. Перехід на нову парадигму вимагає значного продовження в часі, відбувається упродовж багатьох десятиліть, допоки формується нова теорія, визначається спосіб пояснення реальності. У цей час виникають конкурентні ідеї, альтернативні концепції, які до цього не одержували соціальної підтримки, знаходилися на периферії загального руслу розвитку науки, в «тіні» великих наукових систем.

Зміна парадигм завжди супроводжує становлення нового типу культури і цивілізації, виявляється у філософії, природничих і гуманітарних науках, економіці й політиці, моралі й мистецтві, праві й повсякденному житті, релігії і світосприйманні. Зміна ідей висуває нових діячів культури, пов'язана з виникненням й утвердженням нових авторитетів, публікацій нових праць, розповсюдженням інноваційного стилю мислення і способу життя.

Було б наївно стверджувати, що нова парадигма стверджується безборонно. Вона зустрічає жорстокий супротив із використанням ідеологічного і політичного тиску, цензури, заборон, висміювання. Інерція свідомості чіпляється за звичні формули, поняття, стереотипи і догми. Поєднання культурного спадку і новаторства - надзвичайно складна, суперечлива і напружено-конфліктна зона людських стосунків. У неї включаються особисті симпатії і антипатії, консерватизм і схильність до порядку, боязнь втрати авторитету і соціального статусу можуть впливати на відношення до нових теорій і напрямів у науковому, політичному, освітньому, художньому житті. У цій ситуації не виключені форми псевдонаторства, епігонства, спекуляції на донині заборонених, а тепер дозволених темах, створенні міфів і легенд, спотворенні масових смаків. Можливі й такі вияви інновацій як епатаж, бунтарський заколот проти авторитетів і лідерів, емоційні

поривання замість раціональної логічності, винайдення незвичних термінів і понять, вихід у містику.

Нова парадигма формується впродовж багатьох років. Історія суспільної думки представляє нам не лише всесвітньо визнані концепції, але й теорії, які не вкладаються в загальне русло чи знаходилися в «тіні» великих систем, розглядали «приватні» сюжети культури і соціального життя.

Панування наукової теорії ніколи не буває вичерпним і повним. У ньому завжди можна віднайти ніші, «нічийні» поля, таємниці й загадки, які приваблювали дослідників. Їх ідеї не завжди були відомими при житті, але набували особливу значущість і визнання через багато років. Історія культури переконливо засвідчує про різноманітність інтелектуальних потоків суспільної думки, невичерпності творчих устремлінь людини.

Парадигма ХХІ ст. висунула на авансцену гуманітарних наук нові напрями досліджень соціального й культурного життя. Багато з них сформувалися в попередні десятиліття, але знаходилися на периферії наукового пошуку, не привертали уваги наукового співтовариства. Деякі існували як автономні «уламки» західної науки. Така доля спіткала комплекс антропологічних наук. Лише з кінця 90-х років у республіках колишнього СРСР стали прискореним темпом розвиватися філософська, соціальна, культурна, педагогічна, фізична антропологія, але відставання від розвитку світової науки до цих пір подолати досить важко.

Із великим запізненням розвиваються тендерні науки, вивчення міжкультурних комунікацій, глобалізму і мультикультуралізму, культури повсякденності, особливості етнічних, вікових, корпоративних субкультур. Стримувався розвиток багатьох напрямів соціології і психології, психоаналізу, сексології.

Культурологія проходить достатньо складний і драматичний етап, бо виникнення нової галузі науки завжди викликає неоднозначну реакцію в науковому співтоваристві. Про культурологію висловлюються діаметрально протилежні точки зору, захоплючі чи скептичні оцінки. Існують різні думки про статус культурології в системі гуманітарного знання, сфері соціальної практики, предметі і методах дослідження, функціях у суспільстві.

Навіть серед культурологів не завжди виявляються загальні позиції. По-різному іменують науку про культуру: культурологія, теорія і історія культури, культурознавство, гуманітарна культурологія, соціальна культурологія, історична культурологія, філософія культури, культурна антропологія, прикладна культурологія. Чимало назв відображає стан досліджень своїх прибічників і послідовників. При більш уважному розгляді всі ці напрями являють собою лише самостійні розділи інтегральної науки про культуру як цілісне суспільне явище, які відрізняються між собою виокремленням тих чи інших аспектів дослідження.

Культурологія успішно опановує науковий і освітній простір, входить в число гуманітарних дисциплін у ВНЗ. З цієї спеціальності захищаються кандидатські й докторські дисертації, видаються підручники, монографії, проводяться конференції. Але це лише «перша хвиля», яка, відхлинувши,

виявляє підводні рифи і каміння. Неясність загальних меж предмета й ареалу культурології, співвідношення її культурних розділів і логіки розвитку, механістичне поєднання різних сфер духовного й матеріального життя суспільства, невміння дослідників використати системний підхід значно знижують рівень культурологічних досліджень.

Незважаючи на всі критичні зауваження, ситуація з культурологією досить оптимістична. Надає оптимізму визнання статусу культурології, включення її в систему гуманітарної освіти, залучення інтелектуальних сил української науки до розробки теоретичних проблем і перспективних наукових напрямів.

Наука про культуру не менш, а можливо, і більш складна, ніж наука про суспільство. Культура - це складна, відкрита, дифузна, самоорганізуюча система. Вона охоплює різні сторони взаємодії людини з іншими людьми і з власною особистістю, з природою і суспільством. Комунікативна сутність культури актуалізує необхідність діалогу, стимулює творчість і активність, пізнання і розуміння. Як невід'ємний атрибут людського існування, вона «скрізь і всюди». Ця ширина культурного ареалу ускладнює визначення її предметної сфери.

Людина як творець культури «заручена» із нею тісними узами повсякденного життя і приречена опановувати її норми і цінності, символи і традиції. Творчість і новаторство - необхідні імпульси динаміки культури, але людство лише поступово приймає їх як благо і цінність. Ці два образи зумовлювали відношення до неї або як до вищого досягнення розуму, або як до тенет, що обмежують свободу.

Окрім всього іншого, явища культури «вислизають» від раціонального аналізу, не завжди піддаються точному опису. У них залишається невизначеність, недомовленість, загадковість й потаємність. Культура внутрішньо суперечлива і важко завбачлива. Всі ці особливості феномену культури ускладнюють її дослідження. Водночас учені намагаються розмірковувати про шляхи і долі розвитку культур і цивілізацій, про механізми історичної спадковості і трансляції культур, про єдність і різноманітність культур народів світу.

Культурологія - комплекс наук про культуру, кожна з яких має свій ареал і предмет дослідження, притаманні їм категорії і терміни, методи і джерелознавчу базу. Процес виникнення спеціальних культурологічних теорій свідчить про розвиток науки. Зараз він відбувається прискореними темпами, хоч нерідко і хаотично. Відбувається й інший процес, коли всередині загальних розділів виокремлюються сфери знання, що набувають самостійного наукового статусу.

Розрізнений світ набуває єдності в культурі. У наші дні людство як ніколи до цього відчуває потребу взаємного розуміння і спілкування, інтерес до самотності народів, прагнення до збереження унікального наукового середовища і культурного набутку.

Слід замислитися над проблемою гуманізації сучасного світу засобами освіти. Серед парадоксів, залишених нам у спадок ХХ століттям, є й такий; виявляється, в умовах свободи жити у багатьох відношеннях набагато важче,

ніж в умовах несвободи. Значна частина наших громадян стала безпорадною від того, що державна машина перестала турбуватися про, здавалося б, звичні зовсім недавно, послуги: надання роботи, безкоштовної квартири, безкоштовного навчання, захисту безпеки життя тощо. Мабуть, що найважче, важкість свободи відбивається на духовній, моральній сфері життя суспільства.

З великим ентузіазмом в роки перебудови суспільство підтримало революційних екстремістів, які з роз'юшеними обличчями накинулися на командно-адміністративну систему і вмить її рознесли, спопелили, знищили. Здавалось, завжди примарні обрії свободи наблизилися і заповзли у наші душі. Але свобода завжди була, є й буде примарою, бо над нею завжди маячить «домоклів меч» гегелівської «пізнаної необхідності». Саме непізнання цієї «необхідності» повернулося для всіх нас жорстоким терором морального і естетичного, а отже, душевного невігластва. Сьогодні люди світу стали перед проблемою, яку вони не відчували раніше неможливістю знайти адекватну реакцію на події, що відбуваються.

В усі часи молодь наслідувала дорослих, копіювала їхні вчинки, брала з них приклад. Який приклад ми можемо запропонувати нашій молоді сьогодні? Щоб нам, дорослим, бодай мати право називати себе педагогами, вихователями, слід назвати речі своїми іменами: цинізм - цинізмом, безсоромність - безсоромністю, безсовісність - безсовісністю, жорстокість - жорстокістю, бандитизм - бандитизмом, не приховуючи власний конформізм туманним флером прагматичного догоджання.

Україна намагається переосмислити свої цінності й цілі. Ці зміни зумовлюють демократизацію в освітній системі. Ситуація сьогодення очевидна: виховання молоді набуває характеру стратегічної проблеми державного значення. І школа зараз є єдиною твердинею, яка держить потужну «кругову оборону» проти нових «ідеалів» всебічної реалізації сексуально-фінансових інстинктів і агресивної ситості. Вчителі залишилися наодинці з цією складною проблемою. Незважаючи на всі перепони і перешкоди, що чиняться зараз, школа продовжує пошук форм і методів виховання - часто-густо без серйозної науково-методичної і методологічної допомоги. Гуманізація, індивідуалізація, нові концепції освіти вже знайшли своє місце в практиці роботи шкіл. Виховні задачі у різних школах різні, але цього не слід боятися. Важливо, що вони гуманні й не асоціальні. Головна мета - виховати не «нову людину», а людину порядну, патріота, громадянина, гуманіста.

Успішний розвиток практики виховання, її інтеграційної цілеспрямованості багато в чому залежить від використання історичних етнічних цінностей, етнопедагогічної культури народу передусім, та вміння використовувати їх в розвитку і формуванні людини. Інтеграційний зміст фактору етнічності виявляється у наступному:

- збагаченні педагогічного процесу культурно-історичним змістом різних етнічних традицій і, відповідно, вихованні толерантного й адаптаційного світогляду;

- використанні у навчально-виховному процесі апробованих і сталих елементів народної педагогіки, етикету, сімейних традицій і цінностей національних культур в умовах кризи духовності;

- створенні додаткового «фону довіри», освітніх і виховних стимулів на базі єдиної етнічності в системах «педагог - учень», учень - учень».

- слід звернути увагу на те, що дотримання фактору етнічності приховує в собі і деякі дезінтегаційні чинники:

- етнічність як одна із форм ідентифікації особистості створює підґрунтя для несуміщення світогляду і ціннісних чинників, що, відповідно, стає основою конфліктних ситуацій міжособистісного, особистісно-групового і міжгрупового типів людських стосунків;

- етнічність стає більш важливим фактором у процесі соціалізації особистості, ніж загальнолюдські цінності і норми моралі, особливо в умовах кризового, катастрофічного розвитку суспільства;

- кризу національної самоідентифікації молоді, відмову від своєї національності, незнання рідної мови, історії народу, традицій, культури.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема виникнення і розвитку полікультурного освітнього простору в поліетнічному українському суспільстві.

Сучасний етап розвитку соціуму характеризується глобальною тенденцією посилення етнічних процесів, зростання значущості етнічних факторів в життєдіяльності людського співтовариства, підвищення ролі етнічних спільнот у соціальному житті, актуалізації проблем соціокультурної і культурної ідентичності для окремих осіб. Сучасні соціальні, політичні, культурні, духовні реалії, пов'язані із життєдіяльністю етносів, демонструють нездатність теорій швидко і легко долати національні розбіжності. Глибокі трансформації, що відбуваються у нашій країні, супроводжуються підвищенням ролі етносів як суб'єктів соціального життя, активізацією процесів етнічної консолідації, державної суверинізації національних республік, змінами їх національно-мовного устрою.

Тенденція до встановлення універсального способу, інтернаціоналізації соціально-культурних і економічних-взаємовідношень, глобалізації освітнього процесу не протистоїть тенденції культурного, лінгвістичного націоналізму, збереження національних цінностей і культур, пошуку національних основ навчання і виховання. Ці тенденції глибоко діалектично взаємозв'язані. Чим більше наші способи життя стають схожими, тим більше ми триматимемося за такі цінності, як релігія, мова, мистецтво, література. В міру того, як зовнішні сторони нашого життя зближуються, ми будемо все більше дорожити традиціями, що існують у суспільстві.

Означена трансформація суспільства докорінно змінює пріоритети освітньої, кадрової і молодіжної політики регіонів. Система освіти, перебуваючи в епіцентрі цих протиріч, також об'єднує в собі два чинники: всезагальне і специфічно-культурне, етнічне. У даних напрямках актуалізуються

проблеми збереження і розвитку культур народів, а також пошук ефективних засобів взаємодії різних етнокультур.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства складається нова освітня ситуація, для якої характерне посилення етнізації змісту освіти, зростання ролі рідної мови, підвищення інтересу до історичних набутоків, традицій, актуалізації ідей народної педагогіки. Водночас особливу значущість набуває становлення і розвиток полікультурного освітнього простору. Полікультурна освіта є засобом зниження напруги в суспільстві, бо важливішою її функцією є учіння людей принципово новому відношенню до сумісного життя в одній державі представників різних етносів.

Сучасна полікультурна освіта покликана закласти громадянську основу в людині, сформувати у неї вміння жити в гармонії з іншими народами і націями, збудити в ній совість; виробити прагнення до самовдосконалення і саморозвитку, самоосвіти, зокрема; до збагачення свого духовного, етично-морального статусу, здатного відродити культуру, економіку, змінити оточуючу дійсність.

При цьому полікультурна освіта покликана враховувати цілісну картину світу і, передусім, бути спрямованою на:

- олюднення знань, формування гуманістичного світовідчуття як основи моральної відповідальності людини перед іншими людьми, суспільством і природою;
- побудову особливих гуманних людських стосунків з кожним вихованцем як неповторною особистістю;
- надання підтримки і допомоги суб'єктам учіння в їх культурній ідентифікації, враховуючи її особливості для сприяння більш успішній адаптації засобами освіти.

Полікультурна освіта, як правило, фокусується на опануванні культурних цінностей, на ситуаціях плюралістичного культурного середовища, на його нинішньому стані. Зміст полікультурної освіти потребує серйозного оновлення. Освіта у своєму традиційному класичному вигляді виглядає непристосованою до нових економічних відносин, вона слабо узгоджена із національними, регіональними умовами, недостатньо враховує народну й духовну культуру, потреби національно-культурного розвитку етносів.

Сучасні педагогічні реалії вимагають, з одного боку, врахування в освіті етнокультурного фактору - а з іншого, створення умов для пізнання культури інших народів, виховання толерантних стосунків між людьми різних етносів, конфесій і рас.

Поліетнічність, багатомовність, полікультурність і поліментальність населення України повинні надати навчальному закладові, як полікультурній інституції, особливий комплекс практичних і науково-теоретичних педагогічних проблем різного рівня, що узагальнено можна визначити як національні.

Такий підхід визначає проблему співвідношення і взаємодії рідної і української, врешті решт - світової культури в загальному змісті освіти. Це,

передусім, завдання сполучення різних картин, трактувань світу, що акумулюють зміст соціально-історичного досвіду окремих етносів.

Національна освіта, що готує людину до життя у своїй культурі, можлива лише в інтеграції з світовими культурами із врахуванням опанування національних і загальнолюдських цінностей. Саме співвіднесеність народу зі світовою культурою і культурою інших народів, а не замкненість на самому собі, роблять його нацією. При цьому і історія, наука показують, що метою учіння, виховання не може бути створення абстрактної, універсальної людини. Людина завжди належить до певної нації, суспільних умов, культурних традицій, історичної епохи. Людина - дитя певного етносоціуму, і наполягати на її універсалізмі, космополітизмі - це все одно, що зумовлювати її відмовитися від батьків і родини.

Ще із першої миті свого життя людина занурюється в специфічне культурне середовище, традиції, покинути які майже неможливо. В той же час класична освіта нездатна впливати на вже усталені, історично закріплені традиції, зокрема, й сімейні. Тому полкультурний освітній простір покликаний допомогти, точніше, врахувати особливості учнів у їх культурній ідентифікації.

Поліетнічність України вносить в реалізацію змісту полікультурної освіти і її організацію ряд об'єктивних складностей. Вони зумовлені: по-перше мовною, культурною, ментальною різноманітністю суспільства; по-друге, завданням забезпечення духовного формування особистості як члена єдиного соціального, економічного, політичного, духовного простору, державної спільноти, що передбачає єдність мови і культури; по-третє, необхідністю здійснення цих цілей на двомовній, біполярній і біментальній основі.

Положення провідної ролі соціокультурного контексту в розвитку людини передбачає врахування в становленні особистості конкретних реалій, визначає значущість формування свідомості індивіда від оточуючого середовища, стосунків з людьми, тих чи інших культурних цінностей.

Враховуючи нові соціокультурні реалії, світова педагогічна думка розробляє відповідну освітню стратегію. Міжнародна енциклопедія освіти, узагальнюючи теоретичні положення і наявну практику в навчально-освітніх закладах, розглядає полікультурну освіту як важливу складову сучасної загальної освіти, що сприяє засвоєнню знань про інші культури, з'ясуванню загального й особливого у традиціях, способі життя, культурних цінностях народів, вихованню молоді в традиціях поваги до інокультурних систем.

У цьому цілепокладанні у сучасних західній і вітчизняній філософії і практиці освіти активно дебатовуються проблеми педагогіки мультикультуризму. Мультикультурна освіта є засобом зниження напруги в суспільстві, бо однією з найважливіших її функцій є учіння людей принципово новим стосункам в сумісному житті в одній державі представників різних етносів.

Термін «мультикультурна освіта» з'явився в 70-і роки ХХ ст., коли проблема мультикультуризму була вже сфокусована на людських стосунках. Даний напрям у мультикультурній освіті зберігся і продовжує розвиватися до сьогодні. За підтримку цієї концепції активно виступає Рада Європи, ЮНЕСКО і ряд інших суспільних і громадських організацій. Мультикультурну освіту

було спочатку «визначено географічно» на основі культури інших країн і концепції землі як глобального поселення - «Земля - наш спільний дім». В її основі - теза, що жодна культура не є незваною гостею в історії людської думки і жодна людина не повинна розглядатися як культурний самозванець в Європі.

Ніколи необхідність в мультикультурній освіті в українському поліетнічному соціумі не була такою очевидною, як зараз. У сумісному проживанні людей постійно існують конфлікти, що мають негативні ефекти, зумовлені забобонами і дискримінацією у стосунках певних груп в одному суспільстві. Непоодинокі випадки підозр, ворожості спостерігаються до людей, які відрізняються очевидними фізичними ознаками (колір шкіри, форма обличчя), так і манерами поведінки чи належністю до релігії.

Звичайно, прогрес людського мислення в останні роки очевидний. Достатньо згадати, що впритул до кінця ХХ ст. у питаннях про взаємовідношення культур панувала основоположна доктрина «плавильного котла». Вона набула розвитку у США і закінчилася крахом у СРСР. Національною метою у даному випадку стала асиміляція емігрантів у США в «американську культуру» і «американську націю». Очікувалося, що нові люди забудуть свої рідні мови, навчатися писати і говорити англійською мовою - мовою нації, бізнесу і суспільства. Держава в даному випадку виконувала роль величезного плавильного котла, в якому сплавлювались сотні мов і культур в єдину всесильну і непереможну.

Термін «плавильний котел» запозичено з однойменної п'єси Ізаеля Зангвілла («Melting pot»), написаної у 1909 р. Ця ситуація нагадує радянські часи, коли панівною ідеєю стало прагнення на рівні держави позбутися націй і народностей і утворити одну спільність - радянський народ. У популярній тоді пісні йшлося про таке: «Наш адрес не дом и не улица, наш адрес Советский Союз». В принципі, ця ідея сумнівна навіть у випадку, коли людина здобуде високу моральність, буде відчувати себе частиною єдиної культури, єдиного народу. Таким рівнем людського розвитку можна домогтися одного сподівання - позбутися міжнаціональних конфліктів.

У наші дні образ «плавильного котла» став неможливим, невідповідним реаліям життя, бо людство підійшло до розуміння існуючої культурної різноманітності як сильної, а не слабкої сторони. Сьогодні мультикультурне суспільство розглядається як різноманітність і різноманітність, що збагачує національну культуру і водночас має відмінну ідентичність. В результаті індивіди можуть пишатися своїм етнічним багатством, замість того, щоб соромитися даних відмінностей.

Перед освітніми системами порушується основне питання мультикультурної освіти: чи є її метою розвиток досвіду кожного суб'єкта учіння, що робить його подібним на всіх інших і спирається, передусім, на його розум, діяльність і принципи, які вважаються універсальними? Чи це діаметрально протилежний процес, який полягає в інтеграції індивіда в специфічні групи і співтовариства, що є носіями специфічної субкультури, в

групи, які діють в режимі рольових моделей і захищають своє право на існування і самовираження. Поки що це питання вирішальне.

Незважаючи на те, що індивід все більше й більше стає людиною-провідником - антеною із-за величезного інформаційного потоку, порівняно з людиною, вбирає в себе (людина-корінь), за останні десятиліття спостерігається масове повернення до регіоналізму й місництва, розвитку колективних особистостей, відродження націоналізму і все більш настійливою заявою етносу про себе як про соціальну категорію. З іншого боку спостерігається зростання розходження між культурою і економікою з технологією.

У той час, як все більше й більше глобалізуються економічні, фінансові й інформаційні технології, культура має тенденцію до локалізації, прийняття обшинних розмірів і, якоюсь мірою, стає племінною. Подібна тенденція може викликати негативні процеси виключності, дискримінації і нетерпимості. Етнічні зв'язки (етнокультурна і мовна приналежність) і зв'язки з регіональною територією (існування на власній землі, боротьба проти намірів на власну територію) свідчать про рішуче повернення до колективної свідомості. Деякі явища - зростаюча жвавість людей та ідей, нові інформаційні і комунікаційні технології - створили нові ситуації, все більше і більше ускладнюючі для індивіда побудову незалежної і відповідальної особистості, яка є кінцевою метою будь-якої освітньої системи. Як реакція на кризи ідентичності, породжені цими явищами, виникла тенденція підкреслювати обшинну ідентичність, наприклад, приналежність до етнічної групи, народу, релігії чи території, і це заслоняє основні права індивідів, свободу їх совісті, їх розум і тяжіння до загальності (універсальності). Однак саме соціальний організм головним чином поставлений під загрозу кризи, зумовленої феноменом ідентифікації.

У цьому змінному світі освіта не може обмежуватися збереженням і передачею культурного спадку: їй необхідно надати інші функції. Як вказує Ален Турен («Чи зможемо ми жити разом»), «слід дотримуватися чіткої позиції супроти ототожнення освіти із певною общиною і, отже, з культурою і суспільством. Правила обшинного життя суттєво відрізняються від факторів, що діють у напрямі гомогенізації й соціально-культурної інтеграції. Неможливо обмежити демократичний дух, основою якого є плюралізм, однією лише політичною ареною - він повинен розповсюджуватися на культуру в цілому. Науковий дух - це дух вільного пошуку, який не може бути присутнім там, де релігійні переконання, права і цінності робляться державою примусовими і розглядаються як умови приналежності до кожного суспільства».

Інтеркультурна освіта прагне забезпечити взаємозалежність і взаємодію, посередництво, допомагаючи майбутнім громадянам усвідомлювати культурну різноманітність нашого суспільства. Міжкультурна освіта - це намагання перекласти політичну задачу мовою освіти і культури. Політична ж задача полягає в тому, щоб знайти вірне співвідношення між культурною різноманітністю і соціальними зв'язками треба знайти його сьогодні, не

відкладаючи на завтра, не лише тому, що різноманітність у суспільстві ніколи не зникне, але й тому, що саме на ній будується істинна демократія.

/ . Зязюн

ИНТЕГРАЦИОННАЯ ФУНКЦИЯ КУЛЬТУРНОЙ ПАРАДИГМЫ

Резюме

Раскрыта сущность понятия «парадигма», его исторический контекст; обосновано как комплексная идея и теория в рамках которой протекает процесс образования.

I. Zyazyun

INTEGRATION FUNCTION OF CULTURAL PARADIGM

Summary

Essence of notion is exposed «paradigm», his history context; it is grounded as a complex idea and theory within the framework of which the process of education flows.